

40. Tandem, vincimur, arbiter
Umbratum miscans ait:
Donamus comitem viro
Emtam carmine conjugem:
Sed lex dona coercent,
45. Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
50. Orpheus Euridicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos haec fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere queritis.
55. Nam qui tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

INTERPRETATIO.

Denique tyrannus inferorum misertus dixit: superamur: damus marito sociam uxorem acquisitam suo cantu: at conditio restringat munera; ne scilicet liceat illi convertere oculos, postquam egressus fuerit ex inferis. Quis imponat legem amantibus? amor ipse sibi est major lex. Heu non procul à finibus umbrarum Orpheus

vix respexit suam uxorem Euridicen, cum illam amisit extintam. Hac fabula spectat vos, quicumque vultis attollere animum ad Deum supremum lumen: quicumque enim fatiscens convertere oculos ad infernas cavernas, hic dum respicit loca inferna, amittit quidquid habet præcipuum cogitationis.

NOTE.

40. Arbiter umbrarum.] Pluto. Saturnus enim ex Ope conjugi tres habuit filios, nempe Jovem, Neptunum, & Plutonem, qui mundi imperium partiti sunt: Jovi coeli, Neptuno mari, Plutoni inferorum imperium obtigit.

44. Lex dona coercent.] Princeps teñebrum nihil voluptatis concedit, nisi sub conditionibus, quæ aut non possunt, aut non debent impleri. Sic Matth. 4. Christo ostendit omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit: hac

omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

52. Vos haec fabula respicit.] Fabula est exemplum fictum ad persuadendum veritatem: propterea, auctore Varrone, Theologia antiquis, alia erat physica, alia fabulosa: illa naturalibus, haec commentitiis effectis, quod de diis credendum videbatur, persuadebat. Nimis quantum obscurior et inventu difficultior veritas his velata, tanto magis inventa placet, huicque propterea ardentius mens adhaeret:

hinc in sacro textu frequentes sunt parabolæ apologis similes: hinc Horatius I. 1. Satyr. Sat. 1.

Tantalus à labris sitiens fugientia capitat

Flumina Quid rides? mutato nomine de te

Fabula narratur: congestis undique

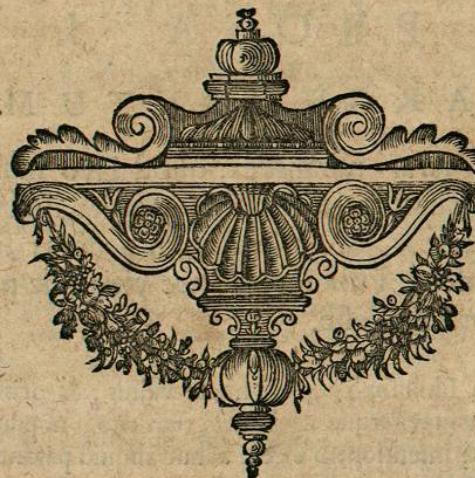
saccis

Indormis inhians, & tamquam par-

cere sacris

Cogeris, aut pietis tamquam gaudere tabellis.

Ut ergo Orpheus, dum inferos respicit, perdit conjugem, quâ emtâ videbatur felix; sic præcipiti rerum caducarum cogitatione, ipsa summi boni cogitatio aut extinguitur, aut extinctæ similis obscuratur.

Terras perosa despicit,
5. Aëris immensi superat globum,
Nubesque post tergum videt;
Quique agili motu calet ætheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos;

INTERPRETATIO.

hac odio habens terras, eas contemnit; qui calet motu rapido ætheris; quoadusque
transcendit orbem aëris vasti; cernit nu- ascendat ad orbes stellatos,
bes post se; & transgreditur fastigium ignis,

NOTE.

sibi insitam contemplatur, ita ut hujus suæ circuitioñis ne menti quidem ipsi liceat initium, progressum, & finem distinguere. In quo mens humana ita divinam videtur exprimere, ut inde veteres collegeant, mentem humanam & à Deo ortam, & instar Dei immortalē esse. At eadem mens induit pennas philosophicas, clare & distincte cognoscendo.

4. Terras perosa despicit.] Continuat̄ translata loquendi ratio: ut sicut aves volando à terris recedunt; sic mens pennis philosophicis instructa intelligatur terras exosa despicere. Nec abs rem quod magis mens terris adhæret, eò crassioribus involuta tenebris minus apta est, quæ Deum Auctorem suum contempletur.

5. Aëris immensi superat globum.] Aër quidem suis definitur limitibus: sed quoniam ita diffunditur, ejus ut dimensio in nostro cerebro non distinguitur, quām quilibet alia longè etiam majoris corporis amplitudo exprimitur, propterea nobis imaginantibus aër immensus habetur; at mens nostra, quæ plura concipere potest quām imaginari, aërem, quo terra undeque circumfunditur, in orbem diffusum sic cogitat, ut aliud ultra considerandum sibi proponat: unde fit ut eadem mens veluti post tergum relinquat nubes, quæ in aëre, non secus ac naves in aquis, libratis hinc & inde ponderibus, sustinentur.

6. Transcendit ignis verticem.] Si

— Quid tibi prodest
Aëris tentasse domos animoque rotundum
Percurrisse polum?

10. Phœboque conjungat vias,
Aut comitetur iter gelidi Senis,
Miles coruscī sideris,
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum,
15. Atque ubi jam exhausti fuerit sati,
Polum relinquat extimum,
Dorsaque velocis premat ætheris
Compos verendi luminis.

INTERPRETATIO.

& jungat suum iter cum Sole eunte, aut sufficerit vidisse corpora inferiora, dese-
comitetur viam Saturni Senis frigi, aut rat supremum hoc cœlum, conculcetque
fiat veluti miles Martis astri splendidi, loca convexa ætheris celerrimi, particeps
aut repeatat orbem cuiuscumque stelle, quā lucis augusta colendæque.
nox coruscans distinguitur; ac postquam

NOTE.

10. Phœboque conjungat vias.] II. Ea-
dem mens contemplatur solem: Sol enim, ut sèpius diximus, propter speciem nitoremque vocatur Phœbus: nam φοῖβος adjecit. idem quod splendidus. Via autem Solis duplex: diurna una, quæ ab ortu ad occasum spatio viginti quantuor horarum absolvit: altera an-
nua, quæ auctore Tullio 2. de nat. quinque diebus & quinquaginta & trecentis, quartâ ferè diei parte additâ: quam utramque Solis viam mens contemplata suas dicitur vias cum viis solaribus con-
jungere.

11. Comitetur iter gelidi Senis.] III. Mens contemplatura planetas So-
le superiores, inspicit primò Saturnum, ejusque iter comitatur. Saturnus astro-
nomis omnium planetarum altissimus, poëtis vocatur senex gelidus: senex qui-
dem, quod fingatur antiquissimus deorum, & Seni similis lento gradu feratur:
gelidus vero, quod, utpote omnium planetarum altissimus, terras minimo calore afficiat: unde Cic. summa, inquit, Saturni stella refrigerat. Iter de-
nique Saturni in hōc versatur, quod suum circuitum absolvat triginta annis.

12. Miles coruscī sideris.] Deinde ip-
sa mens Martem, alterum planetam So-

le superiore contemplatur, ipsiusque propterea miles nunc vocatur: Mars quippe, antiquis deus bellū, quos ha-
bet comites, hi ejus milites appellan-
tur. Mars porrè dicitur cornutum fidus,
quod Saturno magis splendeat: unde Tull. 2. de nat. Summa, inquit, Sa-
turni stella refrigerat, media Martis in-
cendit.

13. Vel quocumque, &c.] IV. Mens contemplatur stellas fixas, quibus sci-
licet nox micans pingitur, earumque circuitus, suā pariter cogitatione cir-
cumeundo, absolvit.

14. Exhausti fuerit sati.] Id est: ubi prædicta sati cogitata fuerint: Sic enim Cicero ad Qu. frat. exhaustus est, in-
quit, sermo hominum: quasi dicat: eā de re jam loqui est desitum: sic etiam Virgil. 2. Georg. v. 397.

Est etiam illa labor curandis vitibus al-
ter.

Cui numquam exhausti sati est.

15. Polum relinquat extimum, &c.] V. Mens consideratis omnibus sideri-
bus, & ipso etiam æthere veloci, quo sidera circunfusa, ut naves aquis, de-
feruntur, ascendit ad considerandum cœlum quod vocant empyreum, quod præcipua sedes Dei vocatur, quodque cæteris commotis vulgo dicitur imme-

Nam si ea, quæ paullo antè conclusa sunt, ^a inconvulta servantur; ⁸ ipso, de cuius nunc regno loquimur, auctore cognosces, semper quidem potentes bonos esse, malos verò abjectos semper, atque imbecilleis; nec sine pœnâ unquam esse vitia, nec sine præmio virtutes; ⁵ bonis felicia, malis semper infortunata contingere, multaque id genus, quæ sotipis querelis firmâ te soliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me^b dudum monstrante vidisti, quò etiam sita sit agnoscisti, decursis omnibus, quæ præmittere necessarium puto, ⁹ viam tibi, quæ te^c domum revehat, ostendam. ¹⁰ Pen-
nas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsâ, ¹¹ fôspes in patriam, ¹² meo ductu, meâ se-
mitâ, meis vehiculis revertaris.

INTERPRETATIO.

^a consent. ^b jam. ^c in patriam cœ- | lestem.

NOTE.

^{8.} *Ipsò, de cuius regno loquimur, au-*
tore.] Deo docente: tum autem Deus ho-
minem docet, cùm mente præjudiciis
exutâ, ipsâ duntaxat mentis cogita-
tiones attentiùs considerantur; quod ut
solus Deus tunc interrogatur, sic sol-
lumenti interroganti respondeat.

^{9.} *Viam tibi, qua te domum revehat,*
ostendam.] Homini cognoscenti suum
ultimum finem, nihil supereft, quām
ut cognoscat modum, quo ad ejusmodi
finem pervenire possit: Matth. 6. Qua-
rite primum regnum Dei & justitiam ejus.
Quare cùm Philosophia jam docuerit
ultimum hominis finem, instituti ejus
ratio postulat, ut de modo hujus finis
consequendi tractet: quod nunc voca-
tur via, qua domum revehat: propterea
promittit pennas;

^{10.} *Pennas affigam.] Cogitationes*
videlicet, quibus si mens bene utatur,

eadem his veluti pennis, hinc quidem præjudicia veritati contraria fugare, inde verò ad veritatem ipsam pervenire poterit.

^{11.} *Sospes.] Salvus & incolumis: Sos-*
pes enim dicitur, cui vires sint quolibet
meandi & remeandi.

^{12.} *Meo ductu, meâ semitâ, meis ve-*
hiculis.] Philosophica cognitione recte
dicitur dux, semita, & vehiculum,
quibus homo sospes ad Deum, unde
egressus fuit, regrediatur. Est quidem
dux, quia hâc utpote ingenitâ præente
mens ad judicandum ducitur. Est semi-
ta, quia sicut in eâ clarè & distinctè
comprehensum, sic judicandum. Est ve-
hiculum, quia hâc mens veluti con-
stricta ita rapitur, ut penes eam non sit
contrarium sentire. Propterea eadem
Philosophia nunc canit,

METRUM I.

CARMEN constans ex dupli genere versuum alternorum, quorum prior dactylicus quatuor primos versus heroici pedes habet; posterior iambicus quatuor pariter pedes, sive locis imparibus spondeos, paribus iambos.

ARGUMENTUM.

ME juvante, inquit Philosophia, mens humana res omnes creatas transcendens pervenit ad Deum; quo cognito, conversa ad terras hîc videt, etiam principes exsulare.

SUNT etenim pennæ volucres mihi,
Quæ celsa descendant poli:
Quas sibi cùm velox mens induit,

INTERPRETATIO.

Nam ego habeo alas celeres, qua as- | promta sociavit sibi,
cendant loca sublimia cœli, quas ubi mens |

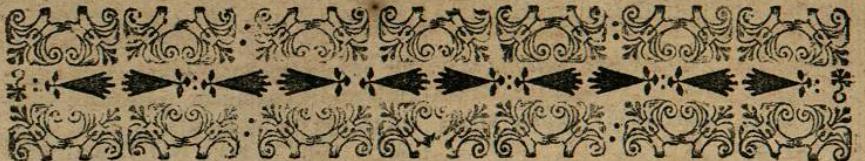
NOTE.

^{1.} *Sunt pennæ mihi.] Pennæ, sunt | Ad terram fugit, & portu se condidit*
avium partes, quibus aves in aëra sub-
vectæ sua repetunt loca: unde propter
quamdam similitudinem pennæ tribuuntur
fagittis, navibus, & cæteris ejusmodi
corporibus, quæ aequaliter veluti
ponderibus rectius moventur. Sic ergo
claræ distinctæque notiones, dicuntur
philosophicæ pennæ, quod his veluti
librata Philosophia rectius à terris ad
cœlum, ex quo orta est, regrediatur.

^{2.} *Celsa poli.] Celsa poli nunc dicuntur, sicut à Virgilio convexa cœli; ab Horatio acuta belli; à Lucretio aperta cœli, serena cœli, abdita terra, intelligendo loca sive spatia. Pennæ autem philosophicæ, in hoc omnibus avium*
pennis fortiores, ad summum usque
cœli verticem, quatenus hic à Philoso-
phiâ cognoscitur, pertingunt.

^{3.} *Velox mens induit.] Mens quidem*
humana velox est: quia quo momento
veluti extra se rapta ad terras, ad ma-
ria, ad cœlum ipsum dissipatum per-
venit, eodem ad se regresa cogitationem

Kk ij

ANICII MANLII SEVERINI
BOËTII
CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ
LIBER QUARTUS.

PROSA I.

ARGUMENTUM.

BOETIUM mirantem, quod Deo mundum regente non solum mala sint, & impunita, sed virtus & præmiis careat, & sceleratorum pedibus subjecta calcetur, docet Philosophia, nec vitia sine poenis, nec virtutem sine præmio esse.

HÆc cùm Philosophia, dignitate vultus, & oris gravitate servata, leniter suaviterque cecinisset, tum ego, nondum^a penitus insitum mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis^b abrupti.

INTERPRETATIO.

a interius. b interpellavi.

NOTE.

1. *Dignitate vultus & oris gravitate servata.*] Cùm enim homo suas significaturus cogitationes, non modò lingua, sed etiam oculis, fronte, nutu, gestu, ceterisque ejusmodi sic loquatur, ut pro diversis horum omnium modis diversas & loquentis sui significet, & audientis alterius excitet cogitationes;

propterea Philosophia humanam formam induta aptis illis signis veritatem felicissimè persuadet, in quo differt à *musis poëticis*, quas suprà vocavit *meretriculas usque in exitium dulces*, quæ quod alio vultu loquantur, alias etiam commovent in auditoribus cogitationes.

Et 6,

Et ô, inquam, ² veri prævia luminis^a, quæ usque adhuc tua fudit oratio, ^b cùm sui ^c speculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, & si ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen antehac proflus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel maxima ^d nostri causa mœroris, quod cùm rerum bonus rector existat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. Quod solum quanta dignum sit admiratione, profecto consideras. At huic aliud magis adjungitur: nam imperante florenteque nequitia, virtus non solum præmiis caret, verùm etiam sceleratorum pedibus subjecta calcatur, & in loco, cum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo sati potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa^e. Et ^f esset, inquit, infinitus stuporis, omnibusque horribilis monstros, si, uti tu existimas, in tanti veluti patrisfamilias dispositissimâ domo, vilia vase colerentur, pretiosa sordecerent: sed non ita est.

INTERPRETATIO.

a Philosophia. b clara & certa. | c Philosophia. d summa admirationis.

NOTE.

2. *Veri prævia luminis.*] Philosophia; quæ quod sit cognitio clara & distincta adeoque errori non obnoxia, ipsa verum lumen est; sed quod attendenti lumen luminis sit origo, propterea eadem Philosophia dicitur *veri luminis prævia*. Nisi dicas, *verum lumen* hic appellari illud, quo mens sperat, ruptis ipsis corporis nexibus, aliquando frui: hoc enim lumen lumine philosophico prævenitur.

3. *Speculatione.*] Speculatio, vox minus latina videtur.

4. *Nostræ causa mœroris.*] Ut summam animi lætitiam perfunditur ille, qui ex quibusdam principiis positis, conclusiones, quas aliunde scit esse verissimas, improviso colligit; sic tristitia afficitur, qui quod experientiam probatur, cum suis non potest conciliare principiis: ut enim prius à lumine, quod amamus; sic posterius à tenebris, quas odio habemus, oritur.

5. *In regno scientiæ.*] Si Deus non sciens omnia; aut si sciens, non posset om-

nia, aut si sciens & potens, sola bona non vellet, nihil mirum, quod mala essent: hæc enim aut scientiam præterire, aut potentiam superare, aut voluntatem diuinam consequi viderentur; sed quod Deus nec ignarus, nec impotens mala, quæ odio habet, permittat, hoc mirum.

6. *Eset infiniti stuporis.*] Stupor, est vchemens admiratio, quâ qui afficitur, hic spiritibus cohibitis, voce motuque omni, instar stiptitis vel trunci privatur. Virgil. 2. Æn. v. 774.

Obstupui steterunque come & vox fauibus habet.
Cui favet interpretatio nominis: stupor enim & stupore à stipes videtur dici: unde in antiquis Virgilij, Horatij, Terentij, aliorumque libris legebatur stipes, & obstupuit.

7. *Sed non ita est.*] Nam virtus numquam est sine suo præmio, nec vitium sine suo supplicio, sicut ex dictis manifestum est.

Kk

Heic regum sceptrum dominus tenet,
20. Orbisque habenas temperat,
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
25. Hæc dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus, heic sistam gradum.
Quod si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,

INTERPRETATIO.

Hic rex regam tenet sceptrum, & moderatur regimina mundi, immotusque gubernat currum mobilem, moderator præclarus rerum. Si tuum iter reportet te huc reversum, quam patriam nunc oblitus qua-

ris, hac, dices, recordor, est mea patria; hinc ortus hic quiescam. Ex quâ sede se volueris convertere oculos ad tenebras terrarum, quas deseruisti,

NOTE.

tum: unde doctissimus noster Antonius Hallæus in epigrammate, cuius illud est argumentum,

*At sola Empyrei moles altissima cœli,
Sancta Dei Divumque domus, vertiginis expers
Stat firma, & motu numquam turban-
te cietur;
Congrua nam ratio vult, altâ ut pa-
ce frumentum,
Atque quiescentium, sedes immota quies-
cat.*

Deus, qui nunc appellatur regum Dominus, juxta illud Apoc. 19. rex regum & Dominus dominantium; & coruscus rerum arbiter, ut à Seneca in Herculefur. v. 204, vocatur magnus Olympi rector & mundi arbiter, hinc perhibetur sceptrum tenere, orbis habenas temperare, & volucrem currum stabilis regere: quia quavis Deus ubique sit, ubique agendo; Deus tamen, utpote qui peculiari modo agit in hoc cœlo, peculiari etiam modo in hoc cœlo videtur existere. Psal. 148. Confessio & gloria ejus super cœlum & terram. Quinetiam ipse Aristoteles

1. de mundo: *summam*, inquit, & primam sedem mundi sortitus est Deus. Hæc est nostræ mentis patria, adeo ut vel ipsi reges, quatenus hi in terris habitant, exsules haberi possint: sicut hic dicitur.

19. *Sceptrum.*] Sceptrum, ipsâ nominis origine, est baculus sive virga regalis: unde signo pro re significata posito, sceptrum idem est quod imperium hominis, à quo etiam ad Deum propter quandam imperandi similitudinem transfertur.

20. *Orbis habenas.*] Similitudine sumptu ab equis, quos habenis huc illicque ad nutum flectimus: Deus quippe omnia sic regit, ut omnia, quo cumque voluerit, moveantur.

21. *Volucrem currum.*] Auctor videtur speciatim intelligere omnem mobilis cœli orbem, generatim tamen universus Mundus corporeus dici potest *volucris currus*: quia cum Mundus ille sit moles adeo conferta, nihil ut sit illic vacui, propterea nullus sit in Mundo motus, quin initi fiat materia mota circuitus.

Quos miseri torvos populi timent,
30. Cernes tyrannos exsules.

INTERPRETATIO.

videbis tyrannos, quos gentes afflita me- | cios exsulare.
tuunt sibi infensos, ex hæc patriâ eje-

NOTE.

29. & 30. *Torvos tyrannos.*] Torvus rō cùm exsul, sive ut nonnulli scribunt, exsol dicatur quasi ex Solo sive patriâ pulsus, cumque tyranni in terris habitantes ex Solo sive potius cœlo, patriâ suâ veluti expulsi sint, ideo vi- deri possunt exsules. Ad Hebr. 13. Non habemus hic manentem civitatem sed fu- Geor. 3. Optima torve forma bovis. Por- turam inquirimus.

